

SHIKA KOKO - A RÓTARANY

AZ ASANTIK ARANYA

Több mint 50 000 ezer ember előtt Otumfuo Osei Tutu, az asanti nép királya, uralma ötödik évfordulóján megmutatta népének a nevezetes, ritkán látható aranytrónt. A trón az uralkodó hatalmának s az asanti nép gazdagságának jelképe. Az arany története Ghánában a XIX. század végéig szorosan összefonódott az Asanti Királyság fölemelkedésének és hanyatlásának történetével. A királyság összeomlása és a brit gyarmati rendszerbe történt beolvasztása fordulópontot jelentett az arany és az aranyművesség történetében is.

Az Asanti Királyság egy, a mai Ghána területén a XVII–XIX. századig fennállt, konföderáció jellegű államalakulat, amely nem tűnt el egészen a gyarmati időkben sem, és jelenleg is Ghána egyik közigazgatási egysége. Ezen a vidéken az európaiak megjelenése előtt, a XV. században már több kisebb-nagyobb állam- és törzsszövetség létezett, amelyeknek népei magas gazdasági és kulturális fejlettségi szintet értek el.

Aranypart

Az a terület, amelyet Aranypartnak neveztek, nemcsak nagy mennyiségű arany forrása napjainkban is, hanem egyike azoknak a különleges vidékeknek, ahol az aranyból készült tárgyakat a legmagasabb színvonalon állították elő. A hagyomány ma is folytatódik, és a több száz év alatt kifejlesztett technikákat alkalmazó aranyművesek még mindig páratlanul kifinomult uralkodói jelvényeket és remekművű ékszereket készítenek.

Az asantik művészetében a fémművesség az uralkodó, ám az iszlám befolyásának következtében inkább dí-

szítművészetet és nem szobrászatot jelent. A tárgyak formavilága teljesen szabad, de az európaiak jelenléte ezen a téren is megmutatkozik: különféle ábrázolásai számos tárgyon megfigyelhetők.

Az asantiknál a művészet lényegében *udvari jellegű*, vagyis a királyokat és azok közvetlen környezetét szolgálja, a királyság eszméjével kapcsolatos értékeket önti művészi formába.

Maga az arany nem számított különlegesen értékesnek Nyugat-Afrikában, főként a saharai távolsági kereskedelemben játszott szerepet. A portugálok megérkezése viszont helyi megbecsülésének óriási növekedését is eredményezte. Amikor a helybeliek látták, hogy a fehérék mennyire sóvárognak utána, rájöttek igazi jelentőségére. Az afrikaiak nemegyszer egyenesen azt hangoztatták, hogy az arany az európaiak istene.

A ghánai népek történelmük során a közvetlen csereszkedelemben kívül többféle fizetőeszközt is használtak. Ezek készülhettek (legkorábban) vasból, később rézből, majd a kauricsigákat használták, amelyeket az ezüst-, s végül az aranypor szorított háttérbe. Az írott források azonban alig emlékeztetnek azokra az időkre, amikor az aranypor még nem volt Asanti elfogadott fizetőeszköze. Használata szélesebb körben valamikor a XVII. század végén terjedt el, és ettől kezdve hamisítása is nem csekély gondot okozott a kereskedőknek. A kereskedelemben ugyanis csak aranyport használhattak, aranyrögöket nem, mivel azok az asantihene, vagyis a király kizárólagos tulajdonát képezték. Ezért a fővárosban, Kunvasiban, a királyi „pénzverdében” a rögöket porították, ami – egy bizonyos mennyiség (adó) levonása után – visszakérült megtalálójához.

Az aranypor használatának elterjedése tette szükségessé a jól ismert asanti aranyűzők bevezetését. Minden piacon volt egy hivatalos személy, akinek az volt a feladata, hogy az aranyport megmérje. Lehetett ez a helyi aranyűző vagy annak megbízottja. Az afrikai kereskedők, persze, minden lehetséges eszközt megragadtak annak érdekében, hogy az arany forgalmazá-

sából a lehető legnagyobb hasznot húzzák. Gyakoriak voltak a hamisítások, amelyek állandó viszályt okoztak a parti kereskedelemben.

Társadalmi rétegződés

Az egyre bővülő arany piac – az állam létrejötte után – hamarosan elvezetett a kézművesség és a kézművesek rétegződéséhez. A legjobb mesterek

a fővárosba igyekeztek, ahol csaknem kizárólag az udvar számára dolgoztak. Mivel az aranykereskedelem meghatározó szerepet játszott az Asanti Királyság fölemelkedésében, fontos volt, hogy az aranyat megmunkáló féművesek megfelelő ellenőrzés alatt álljanak. Amikor valamely szomszédos népet az asantiknak sikerült beolvasztaniuk a birodalmukba, a kézműveseiket Kunvasiba vitték, hogy az uralkodó szolgálatába álljanak. A király határozta meg, kinek dolgozhatnak, és milyen tárgyakat készíthetnek. Végül a kézművesek céhszerű szövetségekké tömörültek. A legelőkelőbb az aranyművesek céhe, az *adumfo* volt. Ezen belül további szakosodás ment végbe: külön alcéhek készítették a geometrikus és az alakos díszítésű ékszereket.

Kunvasiban az aranyművesek az Adum nevű városrészben éltek. Lakhelyük a királyi palotához közel volt, ez is mutatja a társadalmi ranglétrán elfoglalt előkelő helyüket. Más nagyobb városokban, különösen az asan-

ti államszövetség fővárosaiban aranyműves negyedek alakultak ki. Az uralkodóhoz közel álló mesterek különféle udvari hivatalokat is betölthettek. Feladataik közé tartozott emellett az aranyrögök porítása.

Számos forrás említi úgynevezett vándor aranyműveseket, akik Wasán keresztül Accrába igyekeztek a XIX. század elején. De ott is csak az udvar ellenőrzése mellett gyakorolhatták a mesteriségüket. Nem tudjuk pontosan, hány aranyműves dolgozott a birodalomban a fénykorban, de biz-

A vörös- és sárgarézrel dolgozó fém-művesek elkülönülő csoportot alkottak, de különösebben fontos központjuk nem alakult ki. Ez az ágazat az udvart és aranyműveit különféle részből készült termékekkel látta el. Számos általuk készített cikk kapcsolatban állt az arannyal. Ilyenek a már említett aransúlyok, valamint a mérlegek, kanalak, dobozok, amelyek az aranypor mérésére és tárolására kellettek. A rézet főként Európából, az öntéshez szükséges viaszt pedig az északi területekről hozták be.

gú királyokkal szemben, akik ékszereik mennyiségét csak 20 százalékos adó ellenében növelhették.

Az asanti aranyművesek a viaszveszejtési eljárás* kiváló ismerői. Így állítják elő az uralkodók számára készített arany ékszereket, valamint azokat a bronzsúlyokat, amelyeket az aranypor mérésére használnak. Ma már csak az európai műtárgypiac számára öntik ezeket a figurákat, mivel rendeltetészerűen használt bronzsúlyok már jó fél évszázada nem készülnek Ghánában. Ezek közül a dombornívű, geometrikus díszítésű súlyokat használták leggyakrabban az aranypor mérésére. Minden díszítés egy-egy súlyegységet képvisel, a mérés alapegységét alkotó növényi magvak súlyának meghatározott többszörösét. De léteznek növényeket és használati tárgyakat, valamint más élőlényeket ábrázoló bronzsúlyok is. Megtalálható közöttük csaknem az egész ghánai állatvilág, minden rendű és rangú ember, gyakran életképek formájában. A gyakori állatalakok mindegyike egy-egy mitológiai személy vagy mesehős szimbóluma. A figurális bronzsúlyokhoz rendszerint egy (vagy több) közmondás kapcsolódik. Az öntött tárgyak emellett nagy formagazdagságot mutatnak. Máiig így készülnek a névleges pozícióikat megtartott királyok kéz- és lábujjait ékesítő gyűrűk, fülgyűrűk, melldíszek, lábbelire vagy hajpántra erősíthető díszek, valamint a kardhüvelyeket borító motívumok.

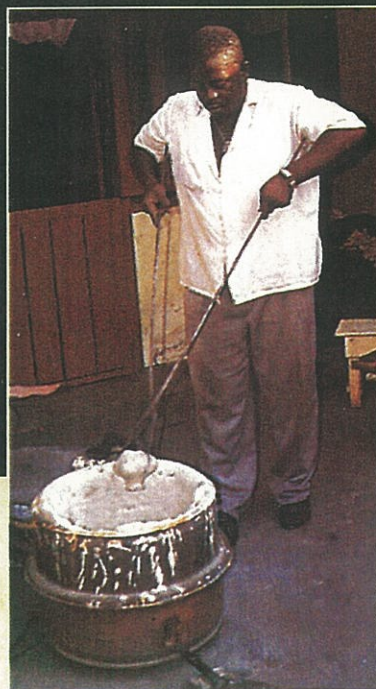
Az Asanti Birodalomnak tekinté-

KISLEXIKON

Viaszveszejtési eljárás: fémöntési eljárás. Az öntendő tárgy felületét viaszból agyagmagra mintázzák meg, majd újabb agyagréteggel lefedik, és az egészt kiégetik. A mag és a köpeny közötti viasz a kiégés során kiolvad, a helyére öntik be a folyékony állapotúra hevített fémét. A magot óvatosan kikaparják. Így készülnek az üreges tárgyak. Tömör tárgy készítésénél a belső mag viaszból készül, hozzáillesztik az öntőcsonkot, és ezt vonják be agyagréteggel. Végül a kiolvadó viasz helyét kitöltik fémlel.

Poncolás: ósrégi fémtechnikai eljárás, mely a fémlemezek díszítésére szolgál. A fémlemezekre a díszítmenyt hegyes végeű pálcikákkal (Punze) ütlik be.

tosan tekintélyes számban éltek ott. Egy 1909-ben elvégzett becslés szerint tizenhárom évvel az uralkodó száműzetése és a hagyományos politikai rendszer (amelyben az aranyművesek fontos szerepet játszottak) hanyatlása után még mindig 89 mester élt a fővárosban és annak környékén. Ennél azonban sokkal többen lehettek az Asanti Királyság fölbonmlása előtt, a XIX. század utolsó évtizedeiben.

Az asanti birodalomban aranyműves csak férfi lehetett, mivel a termékenységgel kapcsolatos hiedelmek miatt nők nem formázhattak sem emberi, sem más alakokat.

Viaszveszejtés

Az egyes darabok súlya, mivéssege megmutatta viselőjük gazdagságát, rangját, tekintélyét. Az asantihene nagy gondot fordított arra, hogy hatalmát minden területen érzékeltesse. Az évente a főméltságot és a vazal-luskirályok jelenlétében megtartott Odwira jam ünnepségre minden esetben átalakította arany ékszereit. Így alattvalói mindig új díszekben csodálhatták meg, ami befolyásolhatta egyes motívumok elterjedését is. Az sem elhanyagolható szempont, hogy így módon szemmel láthatóvá vált gazdagsága az (egyébként szintén nagy vagyonnal rendelkező) alacsonyabb ran-

mesterek jártasak az egyszerűbb hidegalakító eljárásokban is, amilyen a kalapálás, vésés, poncolás* és darabolás. Az ékszerek és más aranytárgyak rendszerint 18 karátos aranyból készülnek. A lemezek felületét díszítő mintákat az asanti aranyművesek ugyanúgy, mint bárhol

roltak, a királyi szandálokon, fejdi-szeken, fegyvereken és magán az aranytrónon is, amely a legfontosabb uralkodói hatalmi jelvénynek számít. A legenda szerint az „égből leszállott” aranytrón a királyi hatalmat és az asanti nép egységét is jelképezte. A hagyományok szerint a XVII. század közepén a nagy főpap, Anokye hozta egyenesen az égből, és Osei Tutu asantihene térdre előtt ereszkedett le a földre. Az asantik mélyen hitték benne, hogy a nép jóléte ettől az aranytróntól függ. Ma is ez jelképezi a nemzet lelkiületét és biztosítja történelme folytonosságát.

GECSE ADRIENN

lyes aranykészlete volt, és azt észszerűen és gazdaságosan használták föl. A királyoknak, főnököknek készített ékszerek többsége nem tömör, hanem üreges, ami a tárgy külső megjelenését nem befolyásolja, viszont jóval kevesebb arany kell hozzá. A

a világon, két fő eljárás kombinálásával alakítják ki. A domborítás és a cizellálás jól kiegészíti egymást. Ez a két technika figyelhető meg a legtöbb aranytárgyon: például azokon a négyzetes dobozokon, amelyekben varázsszereket és aranyport tá-